

Projekt TAČR:

Budoucnost venkova v České republice: Výzvy, vize, rozvojové scénáře a adaptační strategie
(číslo grantu TL01000110).

Specializovaná mapa s odborným obsahem
Odborný komentář k výsledku č. TL01000110-V1

*Souhrnný index socioekonomického rozvoje venkovských regionů Česka
na úrovni venkovských obcí a obcí s rozšířenou působností*

Autoři: Jan Ženka, Luděk Krtička

Přírodovědecká fakulta, Ostravská univerzita

Ostrava 2021

Obsah

Základní údaje	3
Úvod	4
Specializovaná mapa	5
Obsah specializované mapy	5
Metodika sestavení mapy	6
Uživatelé specializované mapy.....	7
Shrnutí	7
Literatura a zdroje	8

Základní údaje

SPECIALIZOVANÁ MAPA S ODBORNÝM OBSAHEM

Souhrnný index socioekonomického rozvoje venkovských regionů Česka na úrovni venkovských obcí a obcí s rozšířenou působností

Tato specializovaná mapa s odborným obsahem byla vypracována jako výstup projektu TAČR: Budoucnost venkova v České republice: Výzvy, vize, rozvojové scénáře a adaptační strategie (číslo grantu TL01000110).

Výsledek číslo TL01000110-V1. Název výstupu/výsledku: Identifikace problémů, rozvojových příležitostí a investičních potřeb venkovských obcí a mikroregionů

Autoři mapy: doc. RNDr. Jan Ženka (50 %), Mgr. Luděk Krτίčka (50 %)

Kontaktní osoba (korespondenční autor): Mgr. Luděk Krτίčka, ludek.krticka@osu.cz

Vydavatel: katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta, Ostravská univerzita, Chittussiho 983/10, 710 00 Slezská Ostrava

Mapa je dostupná ke stažení na <https://atlasvenkova.osu.cz/> (část „Specializované mapy“ v Atlase rozvoje venkova)

Online verze (webový GIS) je k dispozici na <https://arcg.is/OKiqyi>

Oponentní posudky vypracovali:

Mgr. Bc. Zdeněk Stachoň, Ph.D., Geografický ústav, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita

doc. RNDr. Jaroslav Koutský, Ph.D., katedra regionálního rozvoje a veřejné správy, Fakulta sociálně ekonomická, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem

Úvod

Současné strategie rozvoje venkovských regionů musí brát v úvahu zásadní proměny struktury hospodářství a funkcí venkova, které v českých podmínkách proběhly zejména v posledních třech desetiletích. V části odborných kruhů stále přetrvává tradiční představa, že venkovské hospodářství je spjato zejména s primárním sektorem a převážně produkční (doplňkově ekologickou a rekreační) funkcí (Dinis 2006), zatímco městské s průmyslovou výrobou a sektorem služeb (Šťastná a Pavlík 2021). Venkovské oblasti ve vyspělých státech však procházejí diverzifikací lokálního hospodářství. Odvětvová struktura hospodářství venkovských regionů se posunuje od dominantního zemědělství ke zpracovatelskému průmyslu a službám (Woods 2005), přičemž narůstá význam a intenzita nelokálních vazeb (Ženka a kol. 2021). Venkovské oblasti přitahují nejen rezidenční migraci z městských (zejména metropolitních) regionů, ale selektivně probíhá též proces komerční kontraurbanizace (Bosworth a Finke 2019), zahrnující fyzický přesun výrobních či jiných komerčních aktivit z měst na venkov. Carey (2015) dokumentuje, že až 80 % exportu vyspělých států tvoří průmyslové výrobky z venkovských regionů. Venkovské regiony (zejména v českých kontextu) nelze chápat jako uzavřené lokální produkční systémy s převahou priméru, ale jako exportně orientované zemědělsko-průmyslové ekonomiky s významnou stabilizační funkcí sektoru služeb.

Ačkoli jsou venkovské regiony charakteristické vyšším podílem primárních ekonomických aktivit a odvětví zpracovatelského průmyslu s nižší technologickou a znalostní náročností (potravinářský, textilní, kovodělný průmysl aj.), díky poklesu dopravních nákladů a dostupnosti pracovní síly se na venkově rozvíjejí i technologicky náročnější odvětví zpracovatelského průmyslu (Wiggins a Protector 2001). Častým zástupcem jsou průmyslové firmy zaměřené na standardizované výrobky s jednoduchými vstupy (Crone a Watts 2003). Ačkoli výrazně převažují malé a středně velké podniky (Vaz, Morgan a Nijkamp 2006), ekonomiky mnoha venkovských regionů jsou organizovány kolem velkých závodů a/nebo poboček nadnárodních korporací ve zpracovatelském průmyslu, v menší míře i v rutinních obchodních službách (Sonn a Lee 2012).

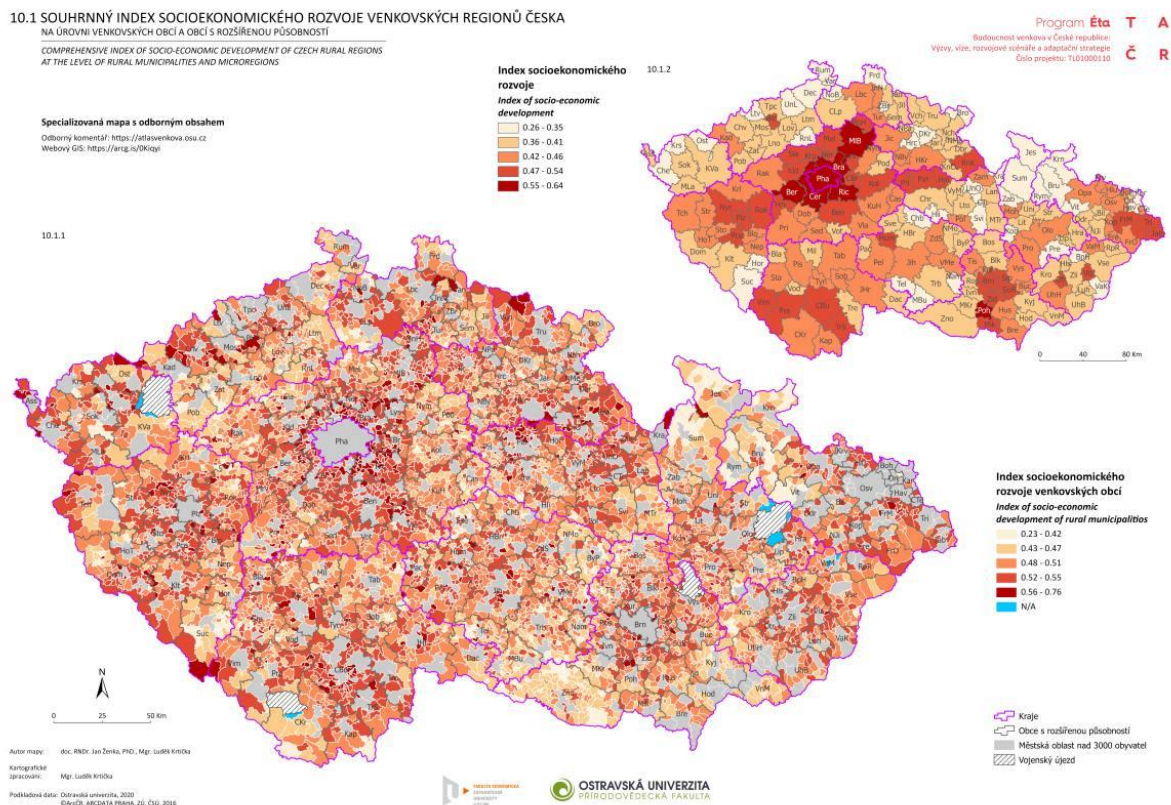
Cílem níže uvedené specializované mapy je poskytnout syntetické hodnocení dosaženého socioekonomického statusu a rozvojového potenciálu českých venkovských regionů a obcí. Zřejmé je, že prosperita většiny venkovských obcí je zcela zásadně spjata s dynamikou rozvoje blízkých měst, zejména obcí s rozšířenou působností. Toto je patrné zejména v širokých zázemích ekonomicky prosperujících metropolitních a krajských měst, která soustřeďují venkovské obce s vysokými hodnotami souhrnného indexu socioekonomického rozvoje. Postavení měst v sídelním systému, dopravní dostupnost a zděděná ekonomická struktura (viz Hampl 2005) patří i v současnosti mezi klíčové faktory socioekonomického rozvoje (nejen) českých venkovských obcí a regionů (Ženka a kol. 2015).

Specializovaná mapa

Mapa je dostupná na webu [Atlasu rozvoje venkova](#) jako mapa č. 10.1 v části „Specializované mapy“.

Obsah specializované mapy

Mapa je sestavena ze dvou mapových výstupů: výstupem pro úroveň obcí (mapa č. 10.1.1) a výstupem pro úroveň obcí s rozšířenou působností (10.1.2). Obrázek 1 je náhledem statického mapového výstupu. Ve statických výstupech je použito zobrazení WGS 84/UTM 33 N (EPSG:32633), Feature Layer Views v ArcGIS Online (viz níže) užívají souřadnicový systém WGS 84/Pseudo-Mercator (EPSG:3857). Jako vstupní geografické vrstvy byly použity vrstvy obcí, ORP a krajů z geodatabáze ArcČR 500 (©ArcČR, ARCDATA PRAHA, ZÚ, ČSÚ, 2016) na které byly následně napojena potřebná atributová data. Vizualizace je založena na použití metody intenzivních barev (viz Miklín a kol. 2018), kdy hodnota jevu (zde index SER), je plošně vyjádřena barvou (kartogramem), přičemž tyto barvy jsou uspořádány do stupnice. Data byla klasifikována Jenkovou metodou (Natural breaks), která hledá přirozené zákonitosti a seskupení v datech a vytváří třídy kolem těchto přirozených skupin. Hranice tříd jsou tedy definovány v místech s relativně velkými rozdíly v datech (Krtička a kol. 2012). Městské oblasti jsou označeny šedou barvou a vojenské újezdy černou šrafaží. Statický výstup je omezen na zjišťování údajů v rámci definovaného intervalu (viz legenda mapy), nicméně [elektronická verze webové mapy](#) umožňuje získávání přesných hodnot vstupních ukazatelů a indexu SER pro jednotlivé SO ORP a venkovské obce.

Obrázek 1 Náhled specializované mapy Souhrnný index socioekonomického rozvoje venkovských regionů Česka na úrovni venkovských obcí a obcí s rozšířenou působností.

Metodika sestavení mapy

Základním ukazatelem vizualizovaným v mapovém výstupu je souhrnný index socioekonomického rozvoje (index SER). Do jeho výpočtu vstupují vybrané sociodemografické a ekonomické ukazatele. Index byl sestaven zvláště pro úroveň správních obvodů obcí s rozšířenou působností (SO ORP) zahrnující 6 vstupních ukazatelů a pro úroveň venkovských obcí zahrnující 4 vstupní ukazatele. Rozdílný počet vstupních ukazatelů pro úroveň venkovských obcí je dán nedostupností dat pro obecní úroveň.

Do výpočtu pro úroveň SO ORP vstupovaly následující ukazatele:

- průměr hrubé míry migračního salda 2012–2018 (Macháček a kol. 2021a)
- průměr indexu ekonomického zatížení 2012–2018 (Macháček a kol. 2021b)
- přidaná hodnota na obyvatele v tis. Kč v roce 2014 (Ženka a Wellisch 2021)
- změna pořadí v míře nezaměstnanosti 2009–2014 (Ženka a Hatesohl 2021a)
- změna pořadí v míře nezaměstnanosti 2014–2018 (Ženka a Hatesohl 2021b)
- průměrná intenzita bytové výstavby 2012–2019 (Krtička 2021)
- průměrná nezaměstnanost v roce 2018 (Pavlík a Krtička 2021)

Do výpočtu pro úroveň venkovských obcí vstupovaly následující ukazatele:

- průměr hrubé míry migračního salda 2012–2018 (Macháček a kol. 2021a)
- průměr indexu ekonomického zatížení 2012–2018 (Macháček a kol. 2021b)
- průměrná intenzita bytové výstavby 2012–2019 (Krtička 2021)
- průměrná nezaměstnanost v roce 2018 (Pavlík a Krtička 2021)

Vstupní ukazatele byly následně standardizovány rozpětím (MIN-MAX normalizace). Tento přístup se doporučuje v případech, kdy vstupní údaje mají různý rozsah, ale nemají normální rozdělení či obsahují odlehle hodnoty. Vzorec pro výpočet normalizovaných dat je následující:

$$y_{ij} = \frac{x_{ij} - \min(x_j)}{\max(x_j) - \min(x_j)} \quad (1)$$

Při normalizaci bylo nutné zohlednit povahu použitých ukazatelů z hlediska jejich pozitivního/negativního vlivu na socioekonomický rozvoj. U ukazatelů, kde minimální hodnoty vykazují pozitivní vliv byla vypočtená normalizovaná data převrácena. V tabulce níže MAX znamená maximální hodnoty, MIN minimální hodnoty ukazatelů.

Ukazatel	Pozitivní vliv	Negativní vliv
průměr hrubé míry migračního salda 2012–2018	MAX	MIN
průměr indexu ekonomického zatížení 2012–2018	MIN	MAX
přidaná hodnota na obyvatele v tis. Kč v roce 2014	MAX	MIN
změna pořadí v míře nezaměstnanosti 2009–2014	MIN	MAX
změna pořadí v míře nezaměstnanosti 2014–2018	MIN	MAX
průměrná intenzita bytové výstavby 2012–2019	MAX	MIN
průměrná nezaměstnanost v roce 2018	MIN	MAX

Výsledný index SER je poté vypočten pro jednotlivé územní jednotky jako aritmetický průměr z normalizovaných vstupních dat.

Uživatelé specializované mapy

Specializovaná mapa je určena aktérům regionálního rozvoje – zástupcům různých rezortů, regionů, měst, obcí, místních akčních sdružení, mikroregionů a akademickým pracovníkům. Umožňuje snadné porovnání rozvíjejících se a zaostávajících regionů/venkovských obcí v geografické perspektivě a následné využití získaných údajů pro strategické řízení, koordinaci a vzájemnou spolupráci.

Informace z mapy lze získávat hned několika způsoby:

- ze statických mapových výstupů ve formátu TIFF a PNG dostupných na <https://atlasvenkova.osu.cz/mapove-vystupy/> (část „Specializované mapy“)
- rychlým prohlížením/zvětšováním detailů statických mapových výstupů pomocí JavaScriptu (tamtéž)
- pro uživatele, kteří si chtějí zjistit podrobné údaje pro jednotlivé územní jednotky je připraven [odkaz na webovou mapu](#) (ArcGIS Online), kde lze jednotlivé geografické vrstvy použité v mapě interaktivně přibližovat a získávat z nich podrobnější údaje
- tematické vrstvy jsou k dispozici v ArcGIS Online také samostatně jako tzv. Feature Layer Views. Pracovníci GIS tak mohou k vrstvám přistupovat (např. skrze Portal v ArcGIS Pro), exportovat si z publikovaných vrstev data pro vlastní analytické potřeby nebo je používat ve vlastních mapových výstupech

Shrnutí

Specializovaná mapa s názvem **Souhrnný index socioekonomického rozvoje venkovských regionů Česka na úrovni venkovských obcí a obcí s rozšířenou působností** umožňuje aktérům regionálního rozvoje snadnou identifikaci rozvíjejících se a zaostávajících mikroregionů/venkovských obcí. Geografická perspektiva zde umožňuje identifikaci problémů a rozvojových příležitostí v širších souvislostech, identifikovat prostorové vzorce a zaměřovat se na podpůrná řešení v těchto územích.

Literatura a zdroje

BOSWORTH G., FINKE B., H., 2019: Commercial Counterurbanisation: A driving force in rural economic development. *Environment and Planning A: Economy and Space*. 52(3), 654-674. DOI: <https://doi.org/10.1177/0308518X19881173>

CAREY, M. 2015: The impact of Agri-Business Processing firms on the local economy. In: 150th Seminar, October. 22-23, Edinburgh, Scotland. DOI: <https://doi.org/10.22004/ag.econ.212672>

CRONE, M., WATTS, H. D. 2003: The determinants of regional sourcing by multinational manufacturing firms: evidence from Yorkshire and Humberside, UK. *European Planning Studies*, 11. 717-737. DOI: <https://doi.org/10.1080/0965431032000108387>

DINIS, A., 2006: Rural Entrepreneurship: An Innovation and Marketing Perspective. In: MORGAN, E. ed. *The new European rurality: strategies for small firms*. Aldershot (Ashgate).

HAMPL, M. 2005: Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext. Univerzita Karlova, Praha.

KRTIČKA, L. (2021): Intenzita bytové výstavby pro období 2012–2019 na úrovni venkovských obcí a obcí s rozšířenou působností [mapa] [online]. Měřítko 1:1 250 000 / 1:2 500 000. In: *Atlas rozvoje venkova*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. Dostupné z: <https://atlasvenkova.osu.cz/mapove-vystupy/>

KRTIČKA, L., ADAMEC, M., BEDNÁŘ, P. (2012): *Manuál pracovních postupů v GIS pro oblast sociálního výzkumu a sociální práci*. Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava. Dostupné z: https://projekty.osu.cz/vedtym/dok/publikace/manual_prac_postupu-gis.pdf

MACHÁČEK, J., DVOŘÁK, P., KRTIČKA, L. 2021a: Hrubá míra migračního salda obyvatel v Česku v letech 2012–2018 na úrovni venkovských obcí a obcí s rozšířenou působností [mapa] [online]. Měřítko 1:1 250 000/1:2 500 000. In: *Atlas rozvoje venkova*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. Dostupné z: <https://atlasvenkova.osu.cz/mapove-vystupy/>

MACHÁČEK, J., DVOŘÁK, P., KRTIČKA, L. 2021b: Index ekonomického zatížení v Česku v letech 2012–2018 na úrovni venkovských obcí a obcí s rozšířenou působností [mapa] [online]. Měřítko 1:1 250 000/1:2 500 000. In: *Atlas rozvoje venkova*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. Dostupné z: <https://atlasvenkova.osu.cz/mapove-vystupy/>

MIKLÍN J., DUŠEK, R., KRTIČKA, L., KALÁB, O. 2018: *Tvorba map*. Ostravská univerzita, Ostrava. Dostupné z: <https://tvorbamap.osu.cz/>

PAVLÍK, A., KRTIČKA, L. 2021: Nezaměstnanost v Česku v roce 2018 na úrovni venkovských obcí a obcí s rozšířenou působností [mapa] [online]. Měřítko 1:1 250 000/1:2 500 000. In: Atlas rozvoje venkova. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. Dostupné z: <https://atlasvenkova.osu.cz/mapove-vystupy/>

SONN, J.W., LEE, D. 2012: Revisiting the branch plant syndrome: Review of literature on foreign direct investment and regional development in Western advanced economies. *International Journal of Urban Sciences*, 16(3), 243-259, DOI: <https://doi.org/10.1080/12265934.2012.733589>

ŠŤASTNÁ, S., PAVLÍK, A. 2021: Vývoj zpracovatelského průmyslu ve venkovských oblastech – případová studie Zlínského kraje. *AUC Geographica* (v recenzním řízení).

VAZ, T., MORGAN, E., NIJKAMP, P. 2006: Rural Europe and Small Firms: A Strategic Positioning and Synthesis. In: MORGAN, E. ed. *The new European rurality: strategies for small firms*. Aldershot (Ashgate).

WIGGINS, S., PROCTOR, S. 2001: How Special Are Rural Areas? The Economic Implications of Location for Rural Development. *Development Policy Review*, 19, 427–436. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-7679.00142>

WOODS, M. 2005: *Rural geography: processes, responses and experiences in rural restructuring*. London (Sage Publication).

ŽENKA, J., NOVOTNÝ, J., SLACH, O., KVĚTOŇ, V. 2015: Industrial specialization and economic performance: A case of Czech microregions. *Norsk Geografisk Tidsskrift-Norwegian Journal of Geography*, 69(2), 67-79. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/00291951.2015.1009859>

ŽENKA, J., HATESOHL, G. 2021a: Ekonomická odolnost regionů: změna pořadí v míře nezaměstnanosti 2009–2014 [mapa] [online]. Měřítko 1:1 250 000. In: Atlas rozvoje venkova. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. Dostupné z: <https://atlasvenkova.osu.cz/mapove-vystupy/>

ŽENKA, J., HATESOHL, G. 2021b: Ekonomická odolnost regionů: fáze ekonomické obnovy [mapa] [online]. Měřítko 1:1 250 000. In: Atlas rozvoje venkova. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. Dostupné z: <https://atlasvenkova.osu.cz/mapove-vystupy/>

ŽENKA, J., ŠŤASTNÁ, S., PAVLÍK, A. 2021: The role of the manufacturing industry in the development of rural regions: evidence from a highly industrialized Moravian region. *Moravian Geographical Reports* (v tisku).